

АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ДОГОВІР» У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

СІДЕЙ Олена Валеріївна - слухач магістратури Харківського національного університету внутрішніх справ

У даній статті розглянуто основні підходи до розуміння поняття «договір» у науковій літературі. Проаналізовано законодавче закріплення даної категорії. Запропоноване власне тлумачення даного визначення.

Ключові слова: договір; угода; домовленість; суспільні відносини; права та обов'язки; державне регулювання.

Вступ

В умовах розвитку економіки та підприємництва все більш важливого значення набуває договір, як один з найефективніших правових методів регулювання суспільних відносин. Поняття договору відоме ще з давніх часів, проте в умовах сучасної ринкової економіки роль договору дуже змінилася. Разом з тим з'явилися нові види договорів та розширилася сфера його застосування, а подекуди договір стає єдиним методом регулювання відносин. Саме тому для побудови більш досконалого механізму правового регулювання договірних відносин, важливим є аналіз поняття «договір», що і зумовлює актуальність обраної теми.

Дослідженням даної теми займалися такі автори, як: В.І.Борисова, І.Калаур, М.М.Агарков, Ю.Космін, О.С. Іоффе, Н.С. Кузнєцова, В.В. Луць, О.А. Підпригора, О.В. Дзера, С.В. Очкурєнко та ін.

Основна частина

Договір має місце там, де рівні, вільні та майново відокремлені суб'єкти досягають

між собою домовленості з приводу чогось важливого для них. Тому договір можливий лише у сфері приватного права, побудованого саме на таких принципах і являє собою правову конструкцію суто приватного характеру [1].

Звертаючись до Цивільного кодексу УРСР 1963 р., можна зауважити, що договір визначали виходячи зі статті 41, що розкриває поняття угоди (дія громадян чи організацій, що спрямовується та встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків.) Тобто договорами називалися двосторонні або багатосторонні угоди [2].

Проте, В.В. Луць зауважує, що договір не обмежується лише впливом на динаміку цивільних правовідносин, а й відповідно до вимог законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості, визначає зміст конкретних прав та обов'язків сторін договірного зобов'язання. У цьому розумінні договір виступає засобом регулювання поведінки сторін у цивільних правовідносинах [3].

Новий Цивільний кодекс України, закріплює поняття договору у статті 626. Так, відповідно до частини першої вказаної статті договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [4].

На противагу законодавчому закріпленню, В. Г. Олюха вважає недосконалим таке визначення, оскільки воно безпідставно

звужує зміст поняття «договір», а термін «домовленість» фактично виключає конклюдентні дії та дії з передачі майна, необхідні поряд з домовленістю для укладення реальних договорів. Автор пропонує визначати договір як правочин двох чи більше осіб у зазначеній законодавством формі, який спрямований на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [5; с. 9].

Проте вищевказане визначення також не можна вважати досконалим, оскільки в ньому відсутня вказівка на домовленість/ угоду сторін, а це є конструктивною ознакою договору, що дозволяє виділити договір із загального поняття правочину.

Домовленість виражається у виявленні загальної волі суб'єктів договору, спрямованих на досягнення певних правових наслідків. Воля суб'єктів, як регулятивна функція мозку, що полягає у здатності активно домагатися свідомо поставленої мети, не тільки характеризує договори, але є основою їх укладання. Вказана обставина має законодавче закріплення. Так, відповідно до ст. 670 Цивільного кодексу України, договір вважається укладеним, якщо між сторонами, в потрібній у належних випадках формі, досягнуто згоди за всіма істотними його умовами [3; с. 2].

У свою чергу, О.С. Бородовський визначає договір як юридичний акт двох або більше осіб, заснований на їх погоджених діях, виражений у вільному волевиявленні, спрямований на досягнення єдиного правового результату, що полягає у встановленні, зміні та припиненні цивільних прав і обов'язків, та зафіксований у встановленій законом формі [6].

З економічної точки зору договір є способом обміну матеріальних благ. Ця роль договору настільки значуща, що право покликано виробити такі універсальні механізми, завдяки яким ставали б можливими безперервні й безпечні для суспільства ринкові процеси товарообігу. З цією метою законодавець установлює специфічне правове регулювання, що припускає, з однієї сторони, волю сторін у виробленні умов договорів, а з другої - забезпечує достатньою мірою контроль над товарообмі-

ном з боку держави, яка виконує тим самим свою соціальну функцію, а також примус до виконання зобов'язань і залучення до відповідальності осіб, які порушують умови домовленості. Тому договір є важелем товарообміну (у широкому розумінні цього слова, тобто в тому числі й щодо надання послуг, і виконання робіт) і саморегулювання [1].

Крім того, у юридичній та науковій літературі поняття договір розглядають у трьох розуміннях. Так, Борисова В.І. наголошує, що загальноживаних значень терміна «договір» три: договір як правочин, договір як зобов'язання й договір як документ. Звідси випливає, що термін «договір» застосовується для позначення хоча й схожих, але разом з тим різних понять. Договір як правочин являє собою різновид юридичного факту, дії, в основі якого лежить погоджена воля двох і більш сторін, спрямована на виникнення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків. Договір як зобов'язальні правовідносини - це юридичний зв'язок, установлюваний між двома або більше суб'єктами, що породжує їхні суб'єктивні права й обов'язки відносно один до одного. Договір як документ являє собою форму договору-правочину, як правило, письмову, але не обов'язково, тому що все частіше договори укладають в електронній формі, іменованій іноді бездокументарною, хоча правильніше її йменувати безпаперовою [1].

Проаналізувавши вищевказані поняття та враховуючи досить вузьке визначення договору, що міститься у нормі Цивільного кодексу України, вважаємо за необхідне запропонувати власне визначення.

Так, на нашу думку, договір необхідно визначати як домовленість (волевиявлення) двох або більше осіб, визначену у встановленій законом формі та спрямовану на досягнення єдиного правового результату, що виражається у встановленні, зміні або припиненні цивільних прав та обов'язків.

Висновок

Таким чином, договір є однією з найважливіших форм регулювання суспільних відносин у різних сферах діяльності. Пра-

вильне розуміння поняття вищевказаної категорії дає можливість робити висновки про його сутність, механізм застосування та ефективність регулювання відносин. Саме тому у даній статті було зроблено змістовний аналіз вживання поняття «договір» у науковій та юридичній літературі та запропоноване власне розуміння цього терміну.

Література:

1. Борисова В.І. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова – Х.: Право. – 2011. – Т. 2. – 816 с.
2. Цивільний кодекс УРСР // Право України. – 1993. – № 11-12.
3. Каллаур І. Поняття договору у новому Цивільному кодексі України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.univer.km.ua/visnyk/236.pdf>
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, NN 40-44, ст.356

SUMMARY

In this article examined the main approaches to the concept of «the contract» in scientific literature. The analyzed of legislative consolidation this category. We suggest our interpretation the category of «the contract».

5. Олюха В.Г. Цивільно – правовий договір: поняття, функції і система: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юридичних наук: спец. 12.00.03. « Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право»/ В.Г. Олюха. – К., 2003 – 26 с.
6. Бродовський С.О. Укладення, зміна та розірвання договору у Цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юридичних наук: спец. 12. 00. 03. « Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / С. О. Бродовський.- Х., 2005 – 23 с.